

Дилором Аскарлова
Тошкент молия институти

МЕҲНАТГА ҲАҚ ТЎЛАШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ

Аннотация. Мақолада ҳозирги вақтда давлат сектори ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш тизимини такомиллаштириш бўйича фаол иш олиб борилаётган турли Европа мамлакатларида иш ҳақини ташкил этиш тажрибаси кўриб чиқилди. Давлат сектори ходимларнинг меҳнатига ҳақ тўлашнинг янги самарали тизимлари кўриб чиқилмоқда, бу уларнинг фаолияти самарадорлигини ҳисобга олиш имконини беради. Республикада давлат секторида иш ҳақини яхшилаш зарурати айрим тизимлардан фойдаланиш имкониятлари таҳлил қилинди.

Ушбу мақоланинг мақсади - мамлакатимизнинг иқтисодий ривожланишининг ўзига хос хусусиятларини ва бугунги кун воқелигини ҳисобга олган ҳолда, турли Европа мамлакатларида давлат сектори ходимларининг меҳнатини ташкил этиш ва рағбатлантириш тизимларини мамлакатимиз ҳисоб тизимига мослаштириш тажрибасини ўрганишдан иборат.

Таянч сўзлар: меҳнат, меҳнат ҳақ тўлаш ҳисоби, энг кам иш ҳақи, ишбай иш ҳақи, вақтбай иш ҳақи, тариф сеткаси, меҳнатни рағбатлантириш, мослашувчан иш ҳақи тизимлари.

Dilorom Askarova
Tashkent Institute of Finance

FOREIGN EXPERIENCE IN THE ORGANIZATION OF REMUNERATION

Abstract. Reviewed the experience of wage organization in various European countries where active work is under way to improve the system of remuneration for workers in the public sector. New and effective systems of remuneration for workers in this field that take into account their performance have been considered.

The purpose of this article is to study the experience of adapting the system of organization and incentives of employees of the budgetary sphere in different European countries to the accounting system of our country, taking into account the peculiarities of economic development of our country and current realities.

Keywords: work, pay, minimum wage, piece pay, time pay, wage scale, job incentives, flexible pay systems.

Кириш

2020 йил СОВИД-19 пандемиясининг бошланиши билан нишонланди, бу тезда мисли кўрилмаган глобал иқтисодий ва меҳнат бозори инқирозига, иш жойлари ва иш соатларида катта йўқотишларга олиб келди. 2020-йил ноябр ҳолатига кўра, дунёда 45 миллиондан ортиқ тасдиқланган СОВИД-19 ҳолатлари қайд этилган ва 1,1 миллиондан ортиқ киши касалликдан вафот этган [1].

Кўпгина ривожланган мамлакатлар мисли кўрилмаган сиёсат чораларини қабул қилдилар, уларсиз инқирознинг иқтисодиёт ва меҳнат

бозорига оқибатлари анча ёмонроқ бўлар эди. Иқтисодиётни рағбатлантириш ва кенг кўламли банкротликларнинг олдини олиш бўйича иш ҳақини субсидиялаш ва бошқа даромадларни кўллаб-қувватлаш чоралари янада умумий чора-тадбирлар билан тўлдирилди. Бунга фискал ва пул-кредит сиёсати чора-тадбирлари, шунингдек, кредит имтиёзларини бериш, солиқ ва ижтимоий суғурта тўловларини кечиктириш, тадбиркорлик субъектлари томонидан ижара ва коммунал тўловларни тўлаш каби мақсадли ҳаракатлар киради. Кўп сонли заиф ишчилар ва корхоналарни ҳимоя қилишни кенгайтириш бўйича ташаббуслар қабул қилинди.

Иқтисодиётнинг бу каби кутилмаган бурилишларида хорижий мамлакатларнинг иш ҳақи ҳисобини ташкил этиш бўйича тажрибасини ўрганиш ва зарур ҳолларда Ўзбекистон иқтисодиётига тадбиқ этиш долзарб масалалардан бирига айланиб бормоқда. Хорижий давлатларнинг тажрибасини ўрганиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев ўзининг тантанали маросимдаги нутқида мамлакат иқтисодиётини ривожланишида Германия тажрибасидан барча соҳаларда фойдаланиш режалаштирилгани ҳақида тўхталиб “.. Барча инқирозларга қарамай, таълим бор, билим бор, илм бор. Илм-фан туфайли Германия иқтисоди инқироз шароитида ҳам ўз ўрнини эгаллаб келмоқда” деб таъкидлади [2].

Таҳлил методологияси

Тадқиқотнинг методологик асосини умумий илмий усуллар, яъни умумий мантикий (индукция, дедукция, таҳлил ва синтез, аналогия, умумлаштириш) ва махсус илмий усуллар (қиёсий таққослаш, гуруҳлаш, монографик кузатиш, статистик таҳлил) ташкил этади.

Адабиётлар шарҳи

Иқтисодиётда иш ҳақи масалалари мунтазам равишда ўрганилган ва ҳар доим иқтисодчиларнинг диққат марказида бўлиб келган. Меҳнат ва унга ҳақ тўлаш ҳисобини такомиллаштиришни тадқиқ қилиш борасида хорижий мамлакатлар олимлари А.В. Лещуев, В.В. Жиделева, Н.А. Волгин, Б.М. Генкин, А.А. Соболевская, Е. Жулина, Л.Е. Исакова ва бошқалар илмий ишлар олиб борган. Ўзбекистонлик иқтисодчи олимлар А.А. Каримов, С.У. Меҳмонов, Б. Ҳамдамов, А. Абдуллаев, И. Қаюмов, Н.С. Санаев, Р. Нарзиев, М.М. Тўлахўжаева, Б.А. Ҳасанов, Б.А. Ҳашимов, Б. Ҳамдамов ва бошқаларнинг илмий ишларида меҳнат ва унга ҳақ тўлаш ҳисобининг илмий-услубий ва амалий жиҳатлари қисман ўз аксини топган.

А.А. Соболевская моддий рағбатлантиришнинг миллий тизимлари типологиясини кўриб чиқиб, иш ҳақи ва моддий рағбатлантиришнинг учта тизимини ажратиб кўрсатади: Америка, Европа (асосий йўл, немис ва француз версиялари) ва япон “умрбод бандлик тизими” [3].

Е. Жулинанинг фикрича ривожланган мамлакатларда иш ҳақини ташкил этиш шакллари корхона ёки ташкилотнинг мақсадларига боғлиқ.